

Capitolul 1.

Crizele interne ale Republicii

După bătălia de la Pydna (168 î.Cr.) și înfrângerea regelui macedonean Perseus, Roma a devenit cea mai puternică și temută republică și a intrat într-o eră de calm, ceea ce pentru un observator exterior neavizat ar fi presupus o perioadă de liniște, calm, belșug și prosperitate.

Din păcate, pentru Roma și ai săi cetățeni lucrurile nu stăteau chiar așa deoarece expansionismul teritorial a determinat mutații esențiale în economie, în viața cotidiană, în mentalitatea conducătorilor politici și a urmașilor celor ce au îngenuncheat mândra Cartagină. Roma, dintr-un simplu oraș-cetate a devenit capitala unui imens teritoriu, dar instituțiile romane nu erau pregătite pentru conducerea și administrarea unui astfel de imperiu. Cetățenii romani – muncitori, austeri atât material, cât și din punct de vedere al moravurilor – s-au trezit că trăiesc într-o cu totul altă lume ce le-a afectat în profunzime modul de viață, mentalitățile, rigorile spirituale, fără ca *cetatea* să le pună la dispoziție noi instituții și un nou cadru de dezvoltare.

Cauzele crizei Republicii au fost analizate de istorici, fiecare trăgând anumite concluzii, dar toți converg spre ideea că Roma și instituțiile sale republicane au ajuns depășite de realitățile zilei. Unul dintre acești istorici¹ scoate în evidență existența unei

¹ W. Durant, *op.cit.*, vol. 2, pp. 171 și urm.

adevărate revoluții agrare care ar fi avut loc între anii 145-98 î.Cr., revoluție cauzată de trei factori: imensa producție de grâu recoltată din Sicilia, Sardinia, Spania și Africa, efect al muncii sclavilor, fapt ce a dus la ruina fermierilor italieni; al doilea factor generator ar fi fost creșterea numărului de sclavi ce a înlocuit atât pe muncitorii agricoli, cât și pe cei urbani; al treilea factor ar consta în dezvoltarea marilor proprietăți rurale ce i-a pus pe micii proprietari în imposibilitate de a concura cu marii moșieri. Societatea romană nu se mai baza pe existența unor cultivatori liberi, ci pe jafurile realizate în exterior, iar în interior, pe munca sclavilor. Munca specifică unor meserii, dar și activitățile comerciale sau bancare au ajuns să fie desfășurate în mare parte de sclavi, ceea ce a dus la pauperizarea muncitorilor liberi. Pe marile latifundii agricole, munca sclavilor a devenit, de asemenea, dominantă, numărul sclavilor fiind constant mare, sursele lor proveneau din războaie, piraterie sau înmulțire naturală.

În opinia altui istoric², cauza fundamentală a crizei a fost generată de transformarea radicală a Romei dintr-un oraș - cetate într-o capitală a unui imperiu. *Imperiul teritorial* - spune același autor - *a erodat și ulterior a distrus republica*. Imperiul a scos în evidență nevoia unor noi structuri instituționale statale, iar vechea mentalitate a cetățenilor romani a devenit incompatibilă cu realitatea teritorială imperială.

Oligarhia politică romană nu face față noilor realități și în zbaterea ei de a menține ghidonul cârmuirii se implică în viața publică, provocând un adevărat război intern dus cu toți cei care erau considerați potențial periculoși statutului lor social și politic. Numeroși cetățeni săraci se înrolează ca militari de profesie, dar noua armată romană nu mai este identică cu cea specifică vechii cetăți în care romanii erau și civili și militari în același timp, fiind vorba doar de perioade diferite de anotimp. Noii militari nu mai

² E. Cizek, *Istoria Romei...*, op.cit., p. 116.

sunt atașați Republicii, Senatului, magistraților și adunărilor populare, ci generalilor care i-au recrutat și care îi stipendiază. Se creează o prăpastie din ce în ce mai mare între conducătorii politici și militari, care devin tot mai bogați și masa de oameni – pauperi și mijlocași – care sărăcesc tot mai mult.

Paradoxal, criza Republicii se manifestă într-o perioadă în care nivelul de trai în general este în creștere, fiind consecința, în mare parte, a capturilor de război și a numărului tot mai mare de sclavi, putându-se vorbi de o criză de creștere deoarece conducătorii sunt incapabili de a crea noi instituții și de a-și schimba mentalitatea în raport de noile realități. Această situație vine și confirmă întrebarea profetică a lui Cato: ce va deveni Roma când nu-i va fi frică de nicio altă putere statală? Problema pusă în discuție de către Cato a devenit pentru mai tinerii săi contemporani extrem de actuală cu atât mai mult cu cât guvernarea internă a statului roman s-a rezumat la păstrarea și, eventual, mărirea de către oligarhia conducătoare a privilegiilor uzurpate.

Criza care se arăta la orizont este determinată într-un mod decisiv nu atât de problemele politice, cât mai ales de chestiunile de natură economică și socială.

Economia romană avea ca principală ramură agricultura în care găsim un ancestral conflict între deținătorii de capital financiar, mari proprietari funciari și proprietarii de mici ferme agricole. Dacă în vremurile anterioare, micii fermieri au fost ruinați sistematic prin metoda împrumuturilor cămătărești care i-au transformat pe aceștia din proprietari în administratorii fostei lor proprietăți, de data aceasta, deținătorii de capital utilizează o altă metodă. Deținătorii de capital se implică în economia agrară, devenind mari proprietari de plantații în care se practica agricultura în stil industrial. Marii latifundiari își orientează activitatea agricolă spre culturi convenabile și profitabile (cultivarea măslinilor și a viței de vie), precum și spre creșterea animalelor. În practica lor agricolă se constată înlocuirea muncii